

Peruskoulutodistuksen varassa olevien nuorten polut työelämään – 2000-luvun alussa peruskoulunsa päättäneiden kokemuksia

ETLA Muistio no. 23 – laajennettu versio (17.1.2014)

Muistio on laadittu osana Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoittamaa hanketta ”Ungdomsarbetslöshet i de nordiska länderna” (”Nuorisotyöttömyys Pohjoismaissa”, projekti 11141, nro 11-00707).

Rita Asplund on Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkimusjohtaja (rita.asplund@etla.fi)

Pekka Vanhala on Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkimussihteeri (pekka.vanhala@etla.fi)

Suosittelava lähdeviittaus alkuperäiseen muistioon: Asplund, Rita & Vanhala, Pekka (17.1.2014).

”Peruskoulutodistuksen varassa olevien nuorten polut työelämään – 2000-luvun alussa peruskoulunsa päättäneiden kokemuksia”. ETLA Muistio No 23. <http://pub.etla.fi/ETLA-Muistio-Brief-23.pdf>

Tässä kirjoituksessa kuvataan niiden nuorten kokemuksia matkalla työelämään, jotka täyttivät 16 vuoden 2003 aikana ja jotka eivät olleet suorittaneet mitään lisätutkimusta vielä viisi vuotta peruskoulun päätyttyä. Tulokset osoittavat, että vielä 21-vuotiaana pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten keskuudessa esiintyy varsin selkeitä mutta monelta osin hyvinkin erilaisia peruskoulun jälkeisiä polkuja. Merkille pantavaa kuitenkin on, että erimuotoiset ’koulutuspolut’ kattavat yhdessä peräti 75 % näistä nuorista, eli niihin kuuluvat nuoret viettävät 16–20-vuotiaana varteenotettavan osan elämästään opiskelemissa mutta suorittamatta silti mitään peruskoulun jälkeistä tutkimusta. Loput eli noin neljännes peruskoulun varassa olevista nuorista seuraa pääosin syrjäytymispoluiksi luokiteltavia polkuja ja huomattavasti vähemmässä määrin työ- tai työttömyysjaksoista pääosin muodostuvia polkuja. Ja vaikka peruskoulun varassa olevia tyttöjä on vähemmän, näyttää heidän siirtymäpolkuihinsa liittyvän huomattavasti enemmän syrjäytymisriskiä kasvattavia piirteitä kuin peruskoulun varassa olevien poikien siirtymäpolkuihin.

Tarkastelun kohteena olevat nuoret

Tässä kirjoituksessa tarkastelun kohteena ovat ne nuoret, jotka täyttivät 16 vuoden 2003 aikana. Tämän ikävuoden valinta tarkastelun lähtökohdaksi on perusteltua ennen kaikkea siksi, että peruskoulu on yleensä päättynyt 16 vuoden iässä ja nuori seisoo tärkeiden valintojen edessä. Tämän siirtymävaiheen on monesti väitetty olevan nuorten kriittisin elämänvaihe tulevaisuutta ajatellen. Näiden 16-vuotiaiden kokemuksia matkalla työelämään kuvataan ensin 20 ikävuooteen saakka eli vuoteen 2007, jolloin finanssikriisin uhasta oltiin vielä epätietoisia. Kirjoituksen lopussa vertaillaan nuorten tilannetta 21-vuotiaana (eli vuonna 2008, jolloin kriisin ensimmäiset merkit alkoivat näkyä) heidän tilanteeseensa 23-vuotiaana (eli vuonna 2010).¹

¹ Käytetty aineisto ulottuu toistaiseksi vuoteen 2010.

Valittuun kohorttiin kuuluu yhteensä 60.904 nuorta. Tässä kirjoituksessa tarkastelu rajoittuu niihin nuoriin, jotka eivät olleet suorittaneet mitään lisätutkintoa vielä viisi vuotta peruskoulun päätyttyä. Toisin sanoen, he ovat edelleen vuonna 2008 (21-vuotiaana) peruskoulutodistuksensa varassa. Näitä nuoria on yhteensä 11.228 eli noin 18 % kohortista. Viiden vuoden sisällä vähintään yhden lisätutkinnon suorittaneiden siirtymäpoluista raportoidaan erillisessä kirjoituksessa.

Tarkastelussa käytetty aineisto

Tässä kirjoituksessa esitettävät siirtymälaskelmat perustuvat Tilastokeskuksen niin sanottuun FLEED-aineistoon. Tämän Tilastokeskuksen tutkimuslaboratorion kautta tutkijoiden käytössä olevan laajan aineiston keskeinen rakennusosa on työssäkäyntitilasto, joka sisältää tietoja nuorten pääasiallisesta toiminnasta mahdollistaen siten nuorten toiminnassa vuositasolla tapahtuvien muutosten tunnistamisen.

Työssäkäyntitilasto kertoo nuorten toiminnasta vuoden viimeisellä viikolla. Toimintatiedon muodostamistavasta johtuen varsin moni päätoiminen opiskelija tulee siksi luokitelluksi työlliseksi eikä opiskelijaksi. Aiemmassa kirjoituksessa (Asplund & Vanhala, 2013b) osoitettiin, että työssäkäyntitilaston toimintatiedon korjaaminen opiskelijoiden suhteen on varsin tärkeää oikean kuvan muodostamiseksi nuorten poluista kohti työelämää. Tässä esitettävät siirtymäkuvaukset perustuvat opiskelijatiedon suhteen korjattuun aineistoon.²

Tarkastelussa hyödynnetty menetelmä

Vuonna 2003 16 vuotta täyttäneiden ja edelleen vuonna 2008 eli 21-vuotiaana lisätutkintoa vailla olevien nuorten toimintaa vuosina 2003–2007 havainnollistetaan niin sanotun sekvenssianalyysin avulla. Tämä menetelmä on viimeaikaisessa kansainvälisessä kirjallisuudessa katsottu parhaiten soveltuvaksi lähestymistavaksi, kun tavoitteena on hahmottaa monipuolisesti nuorten siirtymiä koulusta kohti työelämää. Menetelmän avulla pystyy tunnistamaan ja kuvaamaan nuorten tyyppillisiä polkuja koulusta työelämään tai, siirtymisen epäonnistuttua, työttömyyteen tai kokonaan työelämän ulkopuolelle.

Menetelmän lähtökohta on tarkastelun kohteena olevien nuorten peruskoulun jälkeisten 'siirtymäjonon' kuvailu. Jokaiselle nuorelle muodostetaan oma siirtymäjono, joka kuvaa nuoren tilaa eli tässä tapauksessa hänen (opiskelun suhteen korjattua) toimintaansa vuoden viimeisellä viikolla. Esimerkiksi koulutuksessa pysyvän nuoren jono viiden vuoden ajalta olisi muotoa 1,1,1,1,1 (nuoren toimintatiedon ollessa 'opiskelija' hänen toimintansa kuvataan numerolla '1', jne.). Yksittäisille nuorille muodostettujen siirtymäjonon pohjalta pystytään nuorisojoukolle laskemaan tyyppisimmät siirtymäjonot, jolloin pyrkimyksenä on luokitella jonoja keskenään mahdollisimman samankaltaisiin ryhmiin. Tämä puolestaan edellyttää nuorten siirtymäjonon samankaltaisuuden mittaamista. Menemättä syvemmin tässä hyödynnetyn mittaamisen menetelmän tekniikkaan³, tuloksena saadaan yksilölliset jonot jaettuina ryhmiin (klustereihin), jotka ovat keskenään mahdollisimman samankaltaiset samalla kun ryhmien väliset erot ovat mahdollisimman suuret. Menetelmällä saadaan siis nuorten siirtymäjonon laajaa kirjoa vähennyttyä paremmin hallittavaan määrään tyyppillisiä siirtymäpolkuja, jolloin niitä on myös helpompaa luonnehtia.

² Vastaavia siirtymäkuvauksia pelkän peruskoulun varassa oleville nuorille perustuen opiskelijatiedon suhteen *ei-korjattuun* aineistoon on esitetty artikkelissa Asplund & Vanhala (2013a). Käsillä olevan kirjoituksen välittämä yleiskuva muodostuu pääpiirteittäin samanlaiseksi mutta aineiston korjauksen myötä tarkentuvat sekä yleiset että yksilölliset siirtymäkuvaukset monelta osin keskeisellä tavalla.

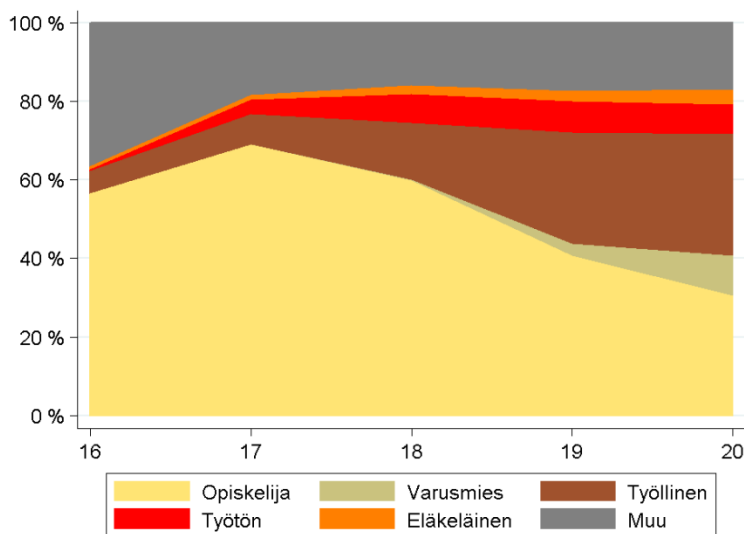
³ Erinomaisia kuvauksia tarjoaa muun muassa Brzinsky-Fay (2007, 2008).

Tyypillisten siirtymäpolkujen määrän valinta ei ole itsestään selvä prosessi. Valinta on tekijän vastuulla. Monen kokeilun ja pitkän harkinnan jälkeen päädyttiin kymmeneen tyypilliseen siirtymäpolkuun. Osoittautui, että tämä määrä antaa riittävän monipuolisen kuvan tarkastelun kohteena olevien nuorten tyypillisistä peruskoulun jälkeisistä poluista kohti työelämää. Suppeampi määrä tyypillisiä siirtymäpolkuja ei olisi tunnistanut tyydyttävällä tavalla nuorten 'riskipolkuja' eli helposti työelämän ulkopuolelle ja syrjäytymiseen johtavia polkuja. Vastaavasti tyypillisten siirtymäpolkujen määrän kasvattaminen ei tuottanut ratkaisevan tärkeää uutta tietoa nuorten siirtymisestä kohti työelämää. Todettakoon, että monessa kansainvälisessä tutkimuksessa on niin ikään päädytty juuri kymmeneen tyypilliseen siirtymäpolkuun.

Yleiskuva tarkasteltavan nuorisjoukon toiminnasta 16–20-vuotiaina

Yli puolet tarkastelun kohteena olevista nuorista siirtyi opiskelemaan peruskoulun päättymisen jälkeen (olivat päätoimisia opiskelijoita vuoden 2003 viimeisellä viikolla). Varteenotettava osa piti väli vuoden joko pakosta (esim. jäi ilman jatko-opiskelupaikkaa) tai vapaaehtoisesti (esim. ei päässyt haluamaansa koulutukseen tai ei hakeutunut lainkaan jatko-opiskelijaksi). Näin ollen on tuskin yllättävää, että koulutuksessa olevien osuus kasvaa seuraavana vuonna (17 vuoden iässä), jolloin se on itse asiassa korkeimmillaan (lähes 70 %). Vastaavasti ei-aktiivisten (koulutuksen ja työvoiman ulkopuolella olevien) nuorten osuus kaventuu noin 20 prosenttiin.

Kuvio 1. Pelkän peruskoulun käyneet tytöt ja pojat, yleiskuva

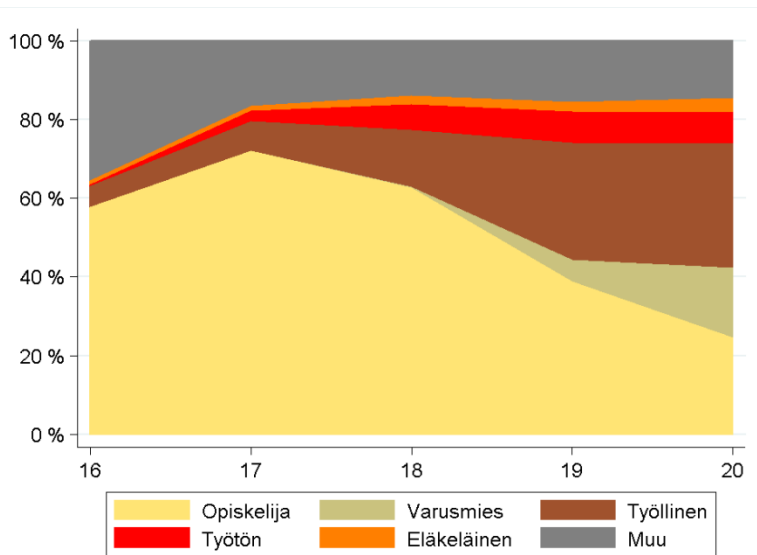

Eri aktiviteettien osuudet 16 / 20 vuoden iässä: opiskelija 56 % / 30 %, varusmies 0 % / 10 %, työllinen 6 % / 31 %, työtön 0 % / 7 %, eläkeläinen 1 % / 4 %, muu 37 % / 17 %.

17 ikävuoden jälkeen ei näytä enää tapahtuvan muutoksia suuntaan tai toiseen ei-aktiivisten nuorten osuudessa, se pysyy sitkeästi 20 prosentin tuntumassa. Opiskelijoiden osuus sitä vastoin pienenee ja on nuorisjoukon täyttyessä 20 enää noin 30 %. Merkille pantavaa kuitenkin on, että päätoimisen opiskelun yleisyydestä huolimatta yksikään näistä nuorista ei ole vielä 21-vuotiaana suorittanut mitään lisätutkintoa peruskoulun jälkeen. Kasvava osa nuorista siirtyy työelämään. Työssäkävien osuus oli vuoteen 2007 mennessä (eli näiden nuorten täyttyessä 20) kasvanut 31 prosenttiin. Tässä iässä moni nuori myös suorittaa varusmies- tai siviilipalvelun sen sijaan että olisi koulussa tai töissä, ehkä opinto- ja/tai työpaikan puuttumisen takia. Työttömien ja eläkkeellä olevien nuorten osuus pysyy kauttaaltaan pienenä.

Tämän pelkän peruskoulun varassa olevan nuorisojoukon yleiskuvassa esiintyy varsin pieniä eroja tyttöjen ja poikien välillä.⁴ Silmiinpistävimmät erot ovat seuraavat. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle siirtyminen on hieman yleisempää tyttöjen kuin poikien keskuudessa. Pojat myös siirtyvät tyttöjä suuremmassa määrin pois ei-aktiivisuudesta ja takaisin koulutukseen. Niinpä 17 vuoden iässä koulutuksessa olevien osuus on pojilla selvästi suurempi kuin tytöillä.⁵ Sen sijaan koulutuksessa olevien osuus kaventuu huomattavasti nopeammin pojilla kuin tytöillä, kun yhä isompi osa pojista siirtyy suorittamaan varusmies- tai siviilipalveluaan. 20 vuoden iässä lähes 40 % tytöistä mutta alle 25 % pojista on opiskelemassa. Mutta vaikka tytöt jatkavat ahkerammin koulunkäyntiään, kummallekin ryhmälle on siis ominaista se, että kaikki nämä nuoret ovat pelkän peruskoulutodistuksensa varassa vielä 21-vuotiaana. Pojat näyttävät niin ikään siirtyvän työelämään hieman suuremmassa määrin ja myös jonkin verran nopeammin kuin tytöt. Muilta osin tyttöjen ja poikien toiminta ja siinä tapahtuvat muutokset 20 ikävuoteen saakka eivät siis ole merkittäviä.

Kuvio 2. Pelkän peruskoulun käyneet pojat, yleiskuva

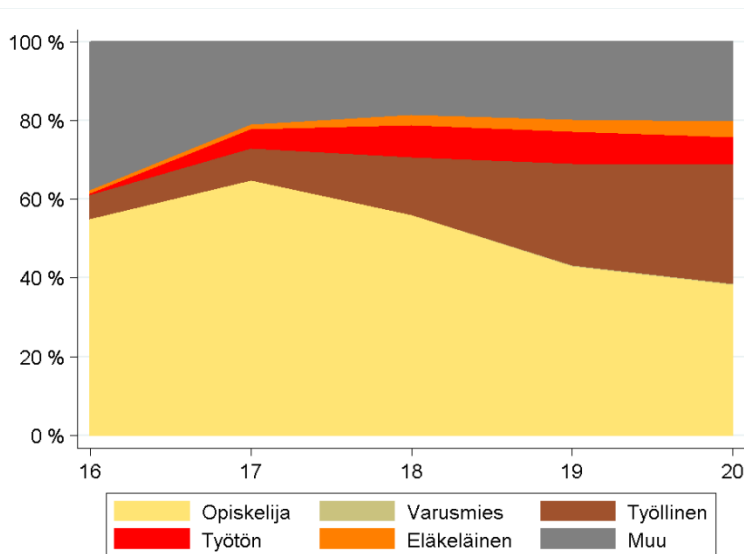

Eri aktiviteettien osuudet 16 / 20 vuoden iässä: opiskelija 58 % / 24 %, varusmies 0 % / 18 %, työllinen 5 % / 32 %, työtön 0 % / 8 %, eläkeläinen 1 % / 4 %, muu 36 % / 15 %.

⁴ Vielä 21-vuotiaana pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten joukossa on selvästi enemmän poikia kuin tyttöjä. Poikia on yhteensä 6.414 (57 %) ja tyttöjä 4.814 (43 %).

⁵ Tyttöjen poikia selvästi suurempaa todennäköisyyttä siirtyä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle voi tuskin selittää ensisijaisesti sillä, että peruskoulun varassa olevista tytöistä moni jäisi kotiin hoitamaan omaa lastaan. Kuten Myrskylän (2011, kuvio 23, s. 60) raportista käy ilmi, hyvin harvoilla 16- tai 17-vuotiailla tytöillä on lapsia.

Kuvio 3. Pelkän peruskoulun käyneet tytöt, yleiskuva

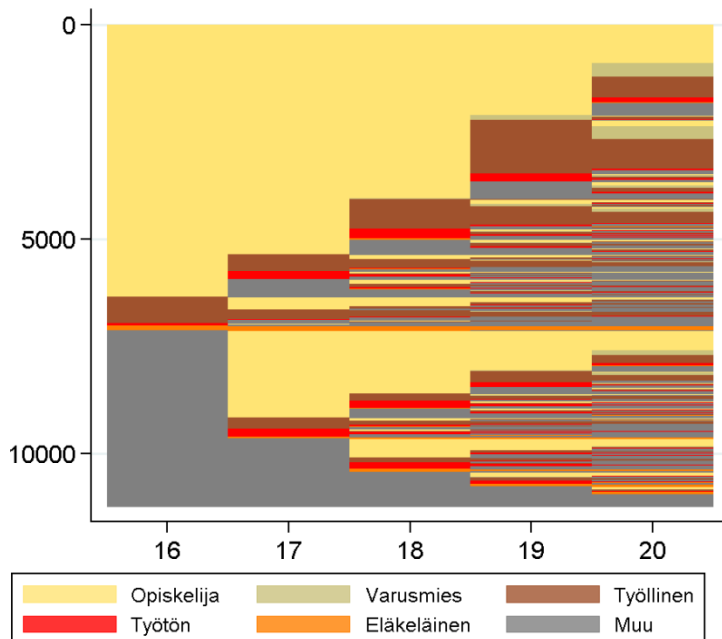

Eri aktiviteettien osuudet 16 / 20 vuoden iässä: opiskelija 55 % / 38 %, varusmies 0 % / 0 %, työllinen 6 % / 30 %, työtön 0 % / 7 %, eläkeläinen 1 % / 4 %, muu 38 % / 20 %.

Tarkasteltavan nuorisjoukon peruskoulun jälkeiset yksilölliset polut

Yllä esitettyjen tietojen perusteella voi helposti syntyä sellainen kuva, että vielä 21-vuotiaana pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten joukko olisi varsin homogeeninen. Näin ei kuitenkaan ole. Heidän peruskoulun jälkeisissä siirtymäpoluissaan esiintyy huomattavan paljon vaihtelevuutta, vaikkakin monen nuoren siirtymäpolussa on myös selkeitä yhteisiä piirteitä.

Kuvio 4. Yksilölliset polut, tytöt ja pojat yhdessä

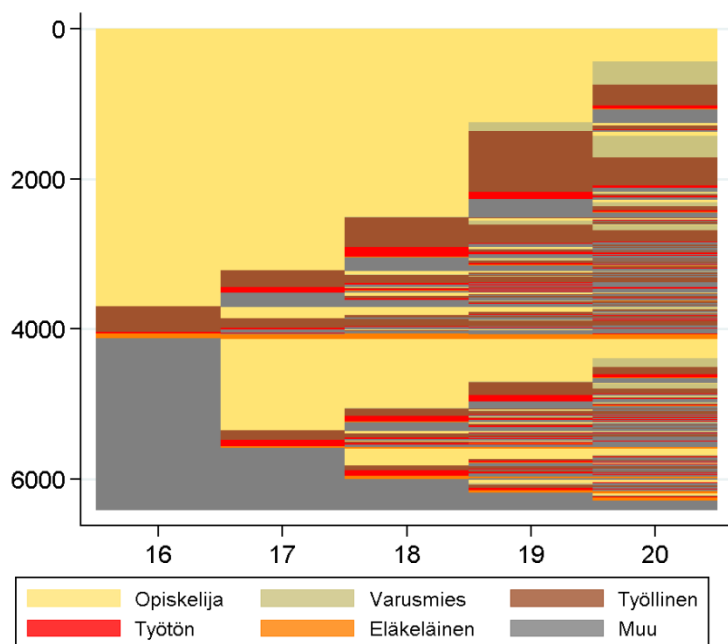
Lkm = 11228, tyttöjen osuus: 42.9 %

Eri aktiviteettien kokonaisosuudet kaikkien vuosien ajalta: opiskelija 51 %, varusmies 3 %, työllinen 17 %, työtön 5 %, eläkeläinen 2 %, muu 21 %.

Valtaosa nuorista menee jatko-opiskelijoiksi, joko suoraan peruskoulun jälkeen tai yhden väli vuoden pidettyään, harvemmin kahden tai kolmen väli vuoden jälkeen. Varsin monen osalta koulutus kuitenkin keskeytyy jo yhden tai kahden vuoden päästä, jonka jälkeen seuraa työ- tai työttömyysjaksoja tai jaksoja kokonaan työvoiman ulkopuolella. Varteenotettava osa nuorista jatkaa opiskelijoina kolme, neljä tai peräti viisi vuotta mutta tästä huolimatta toisen asteen tutkinto jää suorittamatta. Tosin moni myös palaa koulutukseen vähintään yhdeksi vuodeksi. Lisätutkinto on silti suorittamatta vielä 21-vuotiaana. Toisaalta joukkoon mahtuu myös pieni määrä nuoria, joiden koulunkäynti loppuu kokonaan peruskoulun jälkeen.

Yleiskuva on myös tältä osin hyvin samankaltainen vielä 21-vuotiaana pelkän peruskoulutodistuksen varassa olevien tyttöjen ja poikien kohdalla. Näkyvin ero on siinä, että poikien kohdalla esiintyy enemmän varusmies- ja siviilipalvelujaksoja, tytöillä enemmän ei-aktiivisuuden jaksoja.

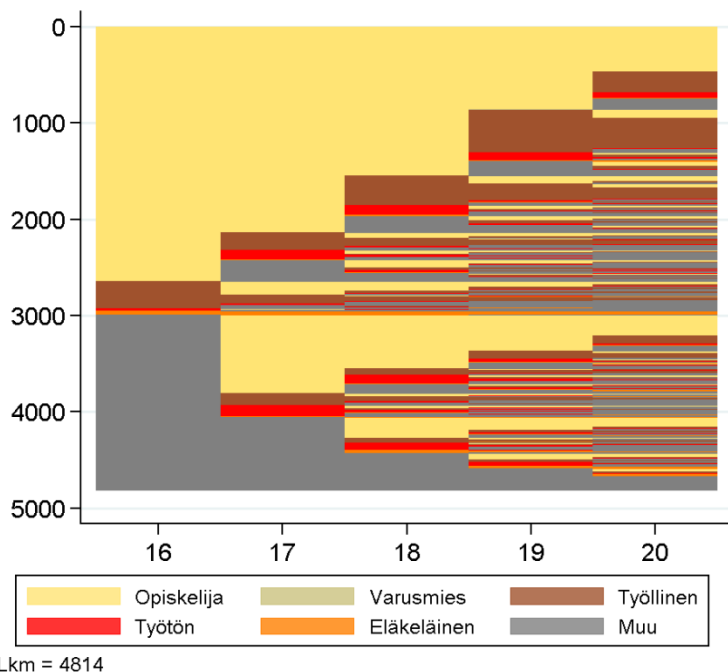
Kuvio 5. Yksilölliset polut, pojat

Lkm = 6414

Eri aktiviteettien kokonaisosuudet kaikkien vuosien ajalta: opiskelija 51 %, varusmies 5 %, työllinen 18 %, työtön 5 %, eläkeläinen 2 %, muu 19 %.

Kuvio 6. Yksilölliset polut, tytöt

Eri aktiviteettien kokonaisosuudet kaikkien vuosien ajalta: opiskelija 51 %, varusmies 0 %, työllinen 17 %, työtön 6 %, eläkeläinen 2 %, muu 24 %.

Tarkasteltavan nuorisojoukon peruskoulun jälkeiset tyypilliset polut

Seuraavaksi yllä esitettyjen kuvioden yksilölliset siirtymäpolut luokitellaan yhteensä kymmeneen ryhmään (klusteriin) siihen tarkoitettua menetelmää käyttäen. Koko nuorisojoukolle saadut tulokset viittaavat varsin selkeisiin mutta monelta osin hyvinkin erilaisiin peruskoulun jälkeisiin polkuihin vielä 21-vuotiaana pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten keskuudessa.

Lisäksi kymmenen tyypillistä siirtymäpolkuryhmää on yritetty luokitella neljään laajempaan ryhmään perustuen siirtymäjonon dominoivaan toimintaan: ”koulutuspolut”, ”työpolut”, ”työttömyyspolut” ja ”syrjäytymispolut”. Kahden ensimmäisen voidaan katsoa edustavan nuorten tulevaisuutta ajatellen varsin hyviä polkuja kohti työelämää. Kahteen jälkimmäiseen liittyy puolestaan epävarmuustekijöitä, jotka tekevät niistä riskipolkuja.

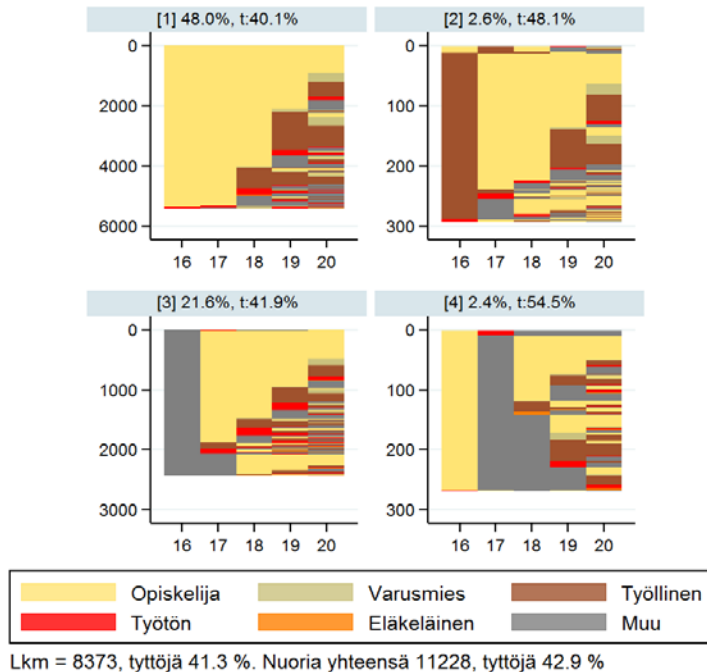
Koulutuspolut

Vielä 21-vuotiaana pelkän peruskoulutodistuksen varassa olevien nuorten keskuudessa voidaan tunnistaa neljä tyypillistä koulutuspolkua, jotka yhdessä kattavat peräti 75 % tarkastelun kohteena olevasta nuorisojoukosta. Vaikka näiden ryhmien välillä esiintyy merkittäviä eroja, yhteistä niille kuitenkin on, että niihin kuuluvat nuoret viettävät 16–20-vuotiaana varteenotettavan osan elämästään opiskelemassa mutta suorittamatta silti mitään peruskoulun jälkeistä tutkintoa.

Ensimmäiselle koulutuspolkuryhmälle on ominaista välittömät jatko-opinnot peruskoulun päättymisen jälkeen. Jatko-opinnot jatkuvat keskeytymättä pari–kolme vuotta, usein pidempäänkin, mutta peruskoulun jälkeinen tutkinto jää tästä huolimatta jostain syystä suorittamatta. Osittain tähän näyttää vaikuttavan joko työpaikan löytäminen tai varusmies- tai siviilipalvelun suorittaminen. Todettakoon, että lähes puolet

peruskoulun varassa olevista nuorista kuuluu tähän ryhmään. Lisäksi ryhmän sukupuolijako vastaa varsin hyvin koko peruskoulun varassa olevan nuorisojoukon sukupuolijakoa (tyttöjen osuus ryhmässä on 40.1 % ja koko nuorisojoukossa 42.9 %).

Kuvio 7a. Koulutuspolut

Kaksi seuraavaa koulutuspolkua näyttävät yleisesti katsoen varsin samanlaisilta. Näkyvin ero on siinä, että peruskoulun päättymisen jälkeistä vuotta on ensimmäisessä ryhmässä vietetty enimmäkseen työn merkeissä ja toisessa koulutuksen ja työelämän ulkopuolella (ei-aktiivisena). Välivuoden työssä viettäneiden nuorten osuus on hyvin pieni (alle 3 % tarkastelun kohteena olevista nuorista, joista tytöt muodostavat enemmistön). Koulusta tietoisesti tai tahtomattaan välivuoden (ei-aktiivisena) pitäneiden nuorten ryhmä on sitä vastoin suhteellisen suuri (21.6 % eli tarkasteltavasta nuorisojoukosta yli viidennes) ja sukupuolijaoltaan koko nuorisojoukkoa vastaava. Pienelle osuudelle välivuosi on muuttunut kahdeksi. Tyypillistä kuitenkin on, että näiden yhden tai kahden välivuoden jälkeen on palattu koulutukseen. Tosin (katkeamaton) opintojakso on joillekin jäänyt varsin lyhyeksi. Useimmilla se on kuitenkin jatkunut vähintään kolme vuotta mutta silti ilman jatkotutkinnon suorittamista. Opintoihin palaamisen jälkeen näiden nuorten siirtymäpolut muistuttavat itse asiassa hyvinkin paljon ensimmäisen koulutuspolkuryhmän nuorten tilannetta, joskin opinnot näyttävät välivuosi-ikäisillä useimmin keskeytyvän muista syistä kuin työpaikan löytämisen tai varusmies- tai siviilipalvelun aloittamisen takia.

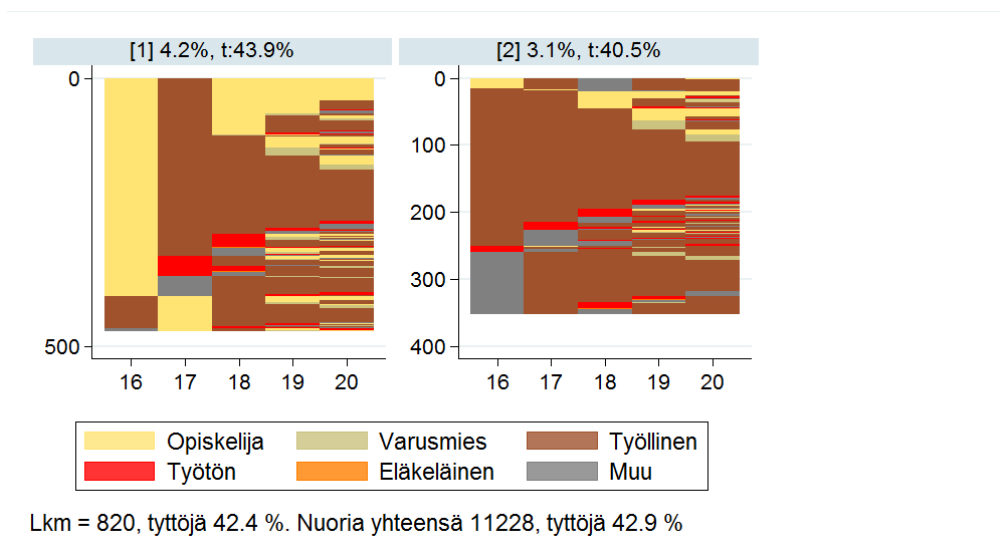
Neljäs ja viimeinen koulutuspolkuryhmä on pieni (tarkasteltavista nuorista 2.4 %) ja enimmäkseen tytöistä koostuva (54.5 % ryhmän nuorista on tyttöjä eli ryhmässä on 27 % enemmän tyttöjä kuin koko tarkasteltavassa nuorisojoukossa). Dominoiva piirre on suoraan peruskoulun jälkeen aloitetut jatko-opinnot, jotka keskeytyvät jo alkuvaiheessa ja muuttuvat oleskeluun sekä koulutuksen että työelämän ulkopuolella. Joidenkin osalta ei-aktiivisuuden vaihe jää lyhyeksi, toisilla se jatkuu vähintään kaksi vuotta. Varteenotettava osa näistä nuorista palaa koulutukseen mutta useimpien opintojakso keskeytyy uudestaan ja oleskelu opintojen ja työelämän ulkopuolella jatkuu. Joillakin keskeytymisen syy on työpaikan löytäminen

tai varusmies- tai siviilipalvelun aloittaminen. Varsinkin 18 ikävuoden jälkeen tälle ryhmälle on siis ominaista usein tapahtuvat siirtymät tilasta toiseen eli jonkinlainen oman paikan elämässä etsiskely.

Työpolut

Työpolkuja eli selkeitä työssäkäynnin siirtymäpolkuryhmiä on kaksi. Molemmat ryhmät ovat pieniä: yhdessäkin ne kattavat vain noin seitsemän prosenttia peruskoulun varassa olevista nuorista. Tyttöjä ja poikia esiintyy niissä suhteellisen tasavertaisesti koko nuorisoyoukkoon verrattuna. Selkein ero työpolkuryhmien välillä näyttää liittyvän heti peruskoulun päättymisen jälkeen tapahtuneeseen toimintaan. Ensimmäisen ryhmän nuoret yleensä aloittivat jatko-opiskelun mutta vaihtoivat nopeasti opiskelun työssäkäyntiin. Toisaalta he myös usein palasivat päätoimisiksi opiskelijoiksi lyhyemmäksi tai pidemmäksi ajaksi. Toisen ryhmän nuoret hakeutuivat tyypillisesti suoraan työelämään peruskoulun jälkeen. Kummankin ryhmän nuorten osalta on silmiinpistävä, että enemmistöllä työssäkäynti jatkuu vuodesta toiseen. Se, minkä laatusuhteista on kyse, jää kuitenkin tämän tarkastelun ulkopuolelle.

Kuvio 7b. Työpolut

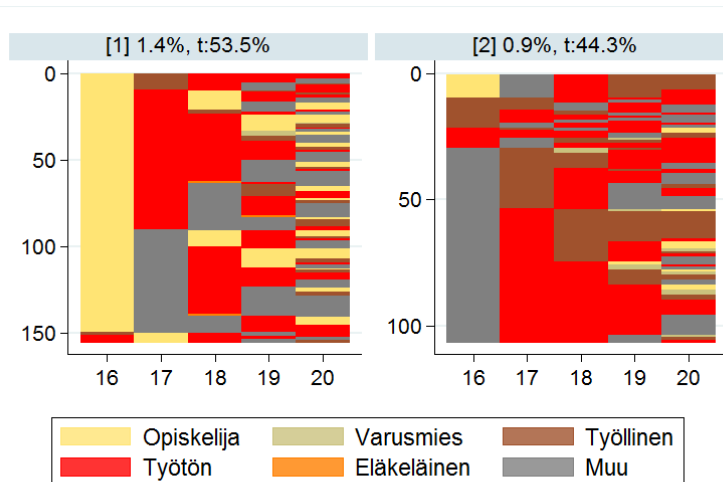

Työttömyyspolut

Kolmas polkuluokka edustaa niin sanottuja työttömyyspolkuja, joita on niin ikään kaksi. Myös yhteen laskettuina ne edustavat hyvin pientä osaa tarkastelujoukon nuorista, alle 2.5 %. Tämä ei ole kuitenkaan yllättävää ottaen huomioon tarkastelussa käytetyn aineiston työttömyystietojen lähteen: työhallinnon työnvälitysrekisterit, joihin ei helposti hyväksytä alle 20-vuotiaita. Lisäksi moni nuori jättäytyy rekisterien ulkopuolelle, koska ei täytä työmarkkinatuen ehtoja.⁶

⁶ ks. Asplund & Vanhala (2013b).

Kuvio 7c. Työttömyyspolut

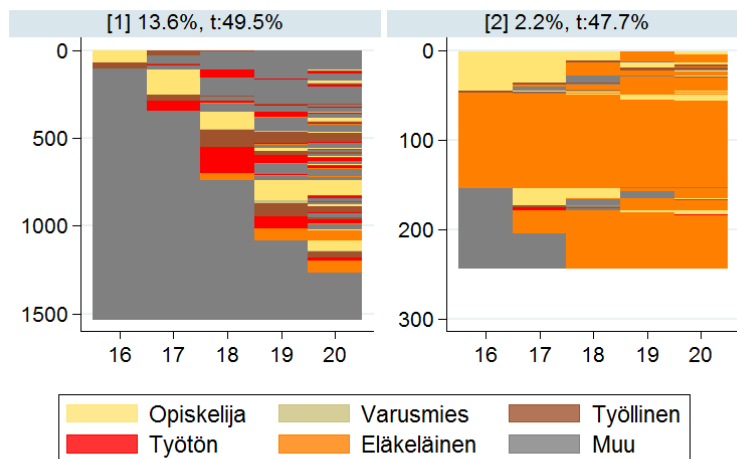
Lkm = 261, tyttöjä 49.8 %. Nuoria yhteensä 11228, tyttöjä 42.9 %

Ensimmäiseen työttömyyspolkuryhmään kuuluville nuorille, joista suuri enemmistö on tyttöjä, on tyypillistä suoraan peruskoulun jälkeisiin jatko-opintoihin siirtyminen mutta opintojen keskeyttäminen jo ensimmäisen vuoden aikana. Tämän jälkeen seuraa työttömyydessä tai kokonaan työvoiman ulkopuolella vietettyjä vuosia. Päätoimiseen opiskeluun palaaminen kuitenkin yleistyy lähestyessä 20 vuoden ikää. Toisen työttömyyspolkuryhmän kohdalla tilanne on varsin erilainen. Ani harva jatkaa koulutuksessa 16 ikävuoden jälkeen. Useimmat pitävät peruskoulun jälkeen 'ei-aktiivisen' väli vuoden, jota seuraa enimmäkseen työttömyysjaksoja ja selvästi harvemmin työllisyysjaksoja. Koulutukseen palaaminen on tässä ryhmässä harvinaista. Todettakoon myös, että koko peruskoulun varassa olevaan nuorisjoukkoon verrattuna ryhmään kuuluu varsin tasapuolisesti sekä tyttöjä että poikia.

Syrjäytymispolut

Neljäs polkuluokka kattaa ne peruskoulun varassa olevat nuoret, jotka näyttävät siirtyneen varsin aikaisessa vaiheessa suhteellisen pysyvästi sekä koulutuksen että työelämän ulkopuolelle. Ensimmäisen ryhmän toimintaa dominoi ei-aktiivisuus, toisen eläkkeellä oleminen. Jälkimmäinen ryhmä on suhteellisen pieni: se kattaa vain noin 2 % peruskoulun varassa olevista nuorista. Ensimmäinen ryhmä on sitä vastoin huolestuttavan suuri, lähes 14 % tarkastelujoukon nuorista. Kummallekin ryhmälle on ominaista se, että koko nuorisjoukkoon verrattuna tyttöjä on selvästi enemmän kuin poikia.

Kuvio 7d. Syrjäytymispolut

Lkm = 1774, tyttöjä 49.3 %. Nuoria yhteensä 11228, tyttöjä 42.9 %

Yhteenveto tärkeimmistä havainnoista

Kaiken kaikkiaan jatko-opintojen käyminen on siis hyvin yleistä myös niiden nuorten keskuudessa, joilla ei ole mitään lisätutkintoa vielä 21-vuotiaana eli viisi vuotta peruskoulun päättymisen jälkeen. Valtaosa jatkaa koulutuksessa joko suoraan peruskoulun jälkeen tai välivuoden – tai kahden – jälkeen. Välivuotta vietetään työn merkeissä, mutta todennäköisemmin kuitenkin työvoiman ulkopuolella. Joidenkin nuorten kohdalla ei-aktiivinen välivuosi on vapaaehtoinen valinta, toisilla ei-toivottu tilanne kun jatko-opiskelupaikkaa tai tilapäistä työpaikkaa ei ole heti löytynyt. Toisaalta välivuosi nuorten koulutuspolut muodostuvat monesti varsin sirpaloituneiksi ja näyttävät usein keskeytyvän muista syistä kuin työpaikan löytämisen tai varusmies- tai siviilipalvelun aloittamisen takia.

Joukossa on myös nuoria, jotka tosin jatkavat opintojaan suoraan peruskoulun jälkeen mutta keskeyttävät jo ensimmäisen vuoden jälkeen. Syitä on varmasti monenlaisia mutta työpaikan löytäminen näyttää olevan monella nuorella tärkein selitys koulun varhaiselle keskeyttämiselle. Toiset joutuvat työttömiksi tai vetäytyvät kokonaan työvoiman ulkopuolelle. Huomion arvoinen seikka on kuitenkin se, että moni näistä nuorista palaa päätoimisiksi opiskelijoiksi ennen tai viimeistään 20 vuoden iässä.

Kolmas selkeästi erottuva joukko ei näytä hakeutuvan lainkaan jatko-opiskeluun peruskoulun päättymisen jälkeen. Osa menee töihin, osa viettää aikaa työttömyydessä tai kokonaan työvoiman ulkopuolella. Hyvin harva heistä keskeyttää tämän oleskelun palaamalla koulutukseen.⁷

Yleiskuva muodostuu pitkälti samanlaisiksi tytöille ja pojille.⁸ Yllä todettiin monen tyyppillisen siirtymäpolun osalta, että ryhmään kuuluu varsin tasavertaisesti tyttöjä ja poikia (eli tyttöjen osuus ryhmässä on lähellä tyttöjen osuutta kaikista peruskoulun varassa olevista nuorista). Toisaalta on myös ryhmiä, joissa joko tytöt tai pojat ovat yliedustettuina (tai, kääntäen, aliedustettuina). Poikien yliedustus (ja vastaavasti tyttöjen aliedustus) on kauttaaltaan lievää ja keskittyy pääosin kaikista suurimpiin ryhmiin kuten koulutuspolkujen kahteen isoon ryhmään. Tyttöjen yliedustus (ja vastaavasti poikien aliedustus) koskee sitä vastoin

⁷ Tämän karkeamman luokituksen tuloksia on esitetty Nuorisotyöttömyys Pohjoismaissa -hankkeen kotisivuilla osoitteessa http://www.etla.fi/to/youth_unemployment/brief2/

⁸ Tyttöjen ja poikien tulokset saatavilla hankkeen kotisivuilla osoitteessa http://www.etla.fi/to/youth_unemployment/brief2/

siirtymäpolkuja, joihin selvästi liittyy ongelmallisia piirteitä. Tosin nämä riskiryhmät ovat suhteellisen pieniä, kuten eläkeläisten ja peruskoulun jälkeiset jatko-opintonsa heti ensimmäisenä vuonna keskeyttäneiden ryhmät, mutta mukaan mahtuu myös isompia ryhmiä, kuten koulutuksen ja työvoiman ulkopuolella enimmäkseen olevien ryhmä. Toisin sanoen, peruskoulun varassa olevia tyttöjä on vähemmän mutta heidän siirtymäpolkuihinsa näyttää liittyvän huomattavasti enemmän syrjäytymisriskiä kasvattavia piirteitä kuin peruskoulun varassa olevien poikien siirtymäpolkuihin.

Tyypilliset siirtymäpolut finanssikriisin alkuvuosien valossa

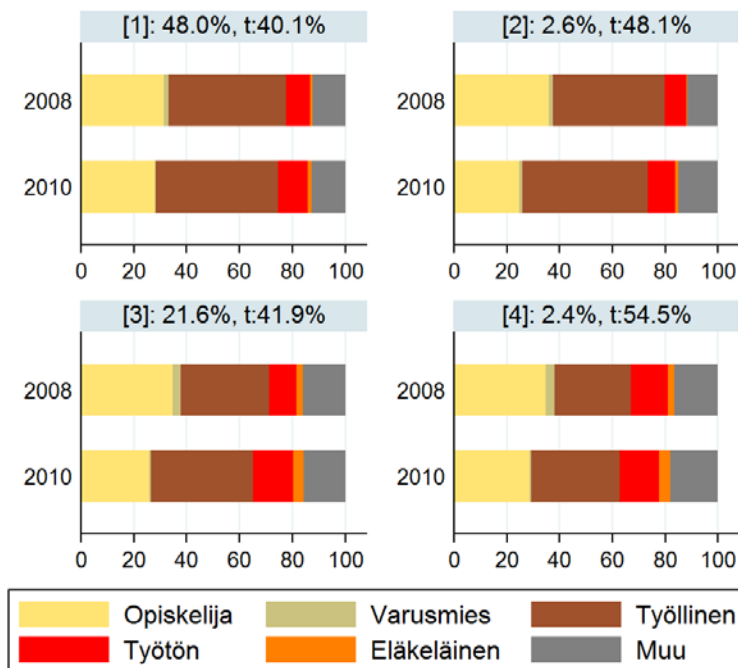
Lopuksi tarkastellaan vielä viisi vuotta peruskoulun päättymisen jälkeen eli vuonna 2008 pelkän peruskoulutodistuksen varassa olevien nuorten tilannetta pari vuotta myöhemmin eli vuonna 2010, jolloin nämä nuoret täyttivät 23 vuotta. Lisävuodet sattuvat edustamaan finanssikriisin alkuvuosia, jolloin kriisin vaikutukset reaalityömarkkinoille olivat kuitenkin edelleen varsin maltillisia. Näin ollen voitaisiin olettaa, että myöhemmin huononeva työmarkkinatilanne ei vielä tuolloin heijastunut nuorten siirtymiin koulusta kohti työelämää. Toisaalta on olemassa varsin laaja kirjallisuus, joka osoittaa, että finanssikriisi ja sitä seurannut talouskriisi vaikeuttivat ensimmäisenä nimenomaan nuorten työmarkkinatilannetta.

Tarkastelu pohjautuu edellisiin, peruskoulun varassa olevien nuorten tyypillisiin siirtymäpolkuihin.⁹ Neljään koulutuspolkuun kuuluville nuorille on ominaista, että yli neljäsosa heistä on koulutuksessa vielä 23 vuoden iässä. Tosin osuus on pienempi kuin kaksi vuotta aiemmin mutta edelleen varsin suuri. Työssä käyvien osuus on kasvanut jonkin verran. Se saattaa ainakin osittain selittyä sillä, että nämä nuoret ovat kasvavassa määrin oppisopimuskoulutuksessa tai sijoitustyössä.¹⁰ Myös työttömien ja kokonaan työvoiman ulkopuolella olevien (eläkeläisten ja ei-aktiivisten) nuorten osuudet ovat kasvaneet jonkin verran.

⁹ Vastaavat tulokset erikseen tytöille ja pojille ovat saatavilla hankkeen kotisivuilla osoitteessa http://www.etla.fi/to/youth_unemployment/brief2/

¹⁰ Aktiivisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden laajuutta ja merkitystä tarkastelun kohteena olevien nuorten osalta pohditaan myöhemmässä kirjoituksessa.

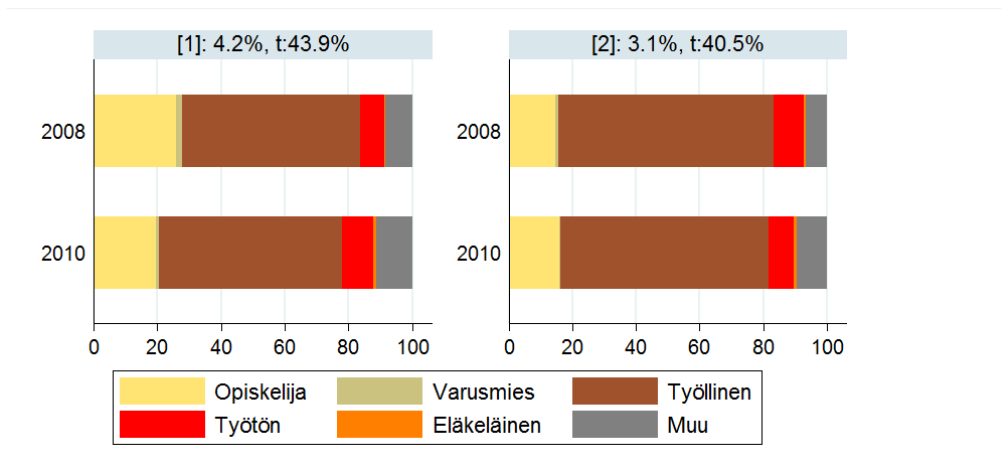
Kuvio 8a. Koulutuspolut myöhempinä vuosina

Neljän koulutuspolun osalta merkille pantavaa on kuitenkin se, että vaikka tilanne näyttää niissä kehittyneen hyvin samalla tavalla, niin niiden välillä esiintyy myös merkittäviä eroja. Näistä silmiinpistävin on se, että kahden ensimmäisen ryhmän nuoret olivat edelleen 23 vuoden iässä selvästi suuremmalla todennäköisyydellä joko koulutuksessa tai työssä (kummassakin ryhmässä kahden toiminnan yhteenlaskettu osuus on yli 70 %). Kahdessa jälkimmäisessä koulutusryhmässä osuus on pienempi (hieman yli 60 %) ja muun toiminnan (työttömyys, eläke, ei-aktiivisuus) osuus vastaavasti selvästi suurempi. Huomion arvoista on, että kahden jälkimmäisen nuorisoryhmän siirtymäpoluissa esiintyy alusta alkaen varsin paljon ei-aktiivisuuden vuosia (vrt. kuvio 7a).

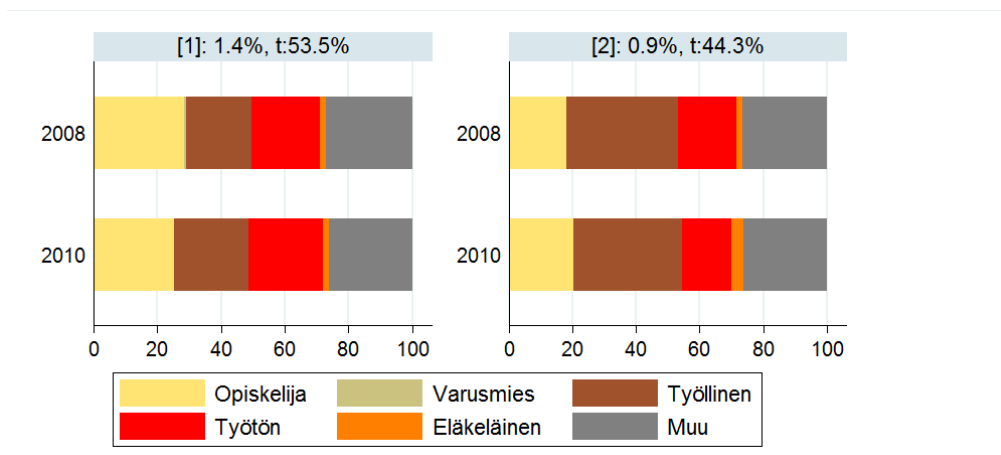
Kahdessa työpolkuryhmässä dominoi luonnollisesti työllisyys. Ryhmien koulutuksessa olevien nuorten osalta osuus on ensimmäisessä supistunut hieman (20 prosenttiin) ja toisessa pysynyt likimain muuttumattomana (noin 16 %). Merkille pantavaa on, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien osuus on kahdessa vuodessa (vuodesta 2008 vuoteen 2010) kasvanut hieman. Tämä koskee kumpaakin ryhmää. Ensimmäisessä ryhmässä tämä on tapahtunut ensisijaisesti koulutuksessa olevien kustannuksella, toisessa lähinnä työssä käyvien kustannuksella. Yleisesti ottaen muutos on kuitenkin ollut pieni.

Kuvio 8b. Työpolut myöhempinä vuosina

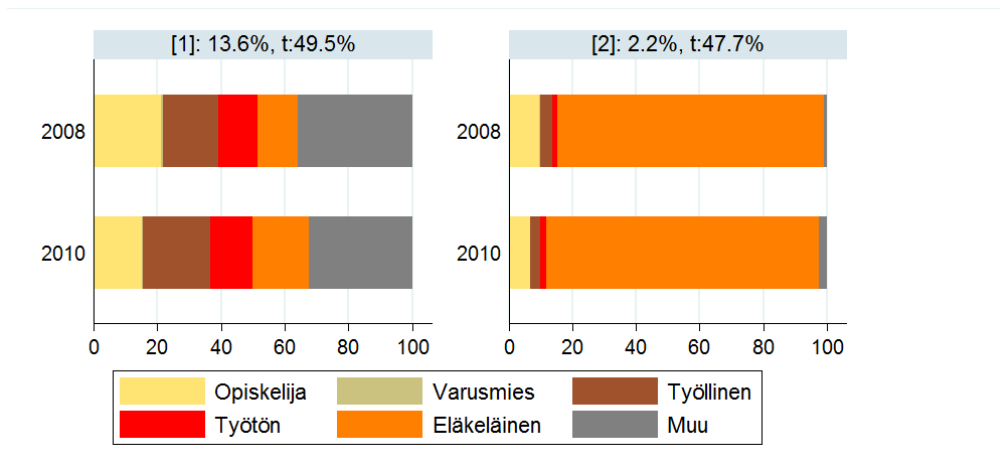
Kahden työttömyyspolkuryhmän tilanne on vuosien 2008 ja 2010 välillä ehtinyt muuttua varsin eri tavoilla. Ensimmäisessä ryhmässä koulutuksessa olevien osuus on pienentynyt samalla kun sekä työllisten että työttömien osuus on kasvanut. Tästä huolimatta koulutuksessa olevien osuus oli yli 20 prosenttia edelleen vuonna 2010 eli nuorten ollessa 23-vuotiaita. Kokonaan työvoiman ulkopuolella olevien osuus säilyi likimain muuttumattomana. Toisessa työttömyyspolkuryhmässä kaventui sen sijaan sekä työllisten että työttömien osuus. Vastaavasti koulutuksessa olevien osuus kasvoi hieman, kuten myös eläkkeellä olevien osuus. Ei-aktiivisten osuus säilyi samansuuruisena.

Kuvio 8c. Työttömyyspolut myöhempinä vuosina

Syrjäytymispolkuryhmissä on keskenään varsin erilaisia nuoria. Ensimmäisessä ryhmässä dominoivat työttömyys ja kokonaan työvoiman ulkopuolella oleskelu. Ryhmän nuorten keskuudessa näyttää vallitsevan kaksi muutossuuntaa: siirtyään koulutuksesta tai ei-aktiivisuudesta joko töihin tai eläkkeelle. Todennäköisesti koulutus vie useammin työelämään ja inaktiivisuus eläkkeelle. Toisessa ryhmässä dominoi eläkkeellä oleminen, joka on 23 ikävuodessa entistäkin yleisempää verrattuna 21 ikävuoteen.

Kuvio 8d. Syrjäytymispolut myöhempinä vuosina

Kymmenen tyypillisen siirtymäpolun nuorien tilanne näyttää siis varsin erilaiselta vielä 23 vuoden iässä. Koulutuspoluiksi luokitelluissa ryhmissä joko koulutuksessa tai työssä olevien osuus oli tässä iässä vähintään 60 %, usein peräti yli 70 %. Koulutuksessa tai työssä olevien yhteenlaskettu osuus on tätäkin suurempi niin sanotuissa työpölkuryhmissä (80 prosentin tuntumassa). Työttömyyspölkuryhmissä tämä yhteenlaskettu osuus laskee 50 prosentin tuntumaan ja jää syrjäytymispölkujen osalta sitäkin pienemmäksi. Enimmäkseen eläkkeellä olevien nuorten ryhmässä esiintyy 23 vuoden iässä koulutusta tai työssäkäyntiä vain noin 10 prosentin verran.

Yleisesti ottaen on vaikeaa havaita finanssikriisin alkuvuosien jälkiä pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten kohdalla. Tähän saattaa löytyä monta syytä. Työmarkkinavaikutukset alkoivat näkyä selkeämmin vasta vuoden 2010 jälkeen. Toisaalta tähän tarkastelun kohteena olevaan nuorisoyoukkoon liittyy monenlaisia erikoispiirteitä, joista heikko työmarkkina-asema ja kytkentä työelämään ovat valaisevia esimerkkejä. Lisäksi varsinkin tämä nuorisoyoukko on useiden työvoimapolitiittisten toimenpiteiden kohteena, mikä mitä ilmeisimmin selittää koulutus- ja työllisyysjaksojen yleisyyttä näiden nuorten keskuudessa ja siten myös finanssikriisin alkuvuosien vähäisiä jälkiä heidän kohdallaan.

Lopputoteamuksia

Vielä 21-vuotiaana pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten keskuudessa esiintyy varsin selkeitä mutta monelta osin hyvinkin erilaisia peruskoulun jälkeisiä polkuja. Eri polkujen yleisyys tarkastelun kohteena olevan nuorisoyoukon keskuudessa vaihtelee kuitenkin merkittävästi. Tunnistetuista tyypillisistä poluista suurin kattaa nuorista lähes puolet ja pienin alle prosentin heistä. Niinpä esimerkiksi niin sanotut koulutuspolut kattavat nuorista peräti 75 %. Vaikka näiden koulutuspolkujen välillä esiintyy selkeitä eroja, yhteistä niille siis on, että niihin kuuluvat nuoret viettävät 16–20-vuotiaana varteenotettavan osan elämästään opiskelemissa, mutta peruskoulun jälkeinen tutkinto jää silti jostain syystä suorittamatta.

Muut tyypilliset polut – työ-, työttömyys- ja syrjäytymispolut – kattavat loput eli noin neljäsosan tarkastelun kohteena olevista nuorista. Toisin sanoen, pelkän peruskoulun varassa olevista nuorista joka neljäs seuraa polkuja, joita ei voida luokitella koulutuspoluiksi. Näitä nuoria on varteenotettava määrä, yhteensä yli 2.800. Lisäksi näistä nuorista suuri enemmistö on siirtynyt varsin aikaisessa vaiheessa suhteellisen pysyvästi sekä koulutuksen että työelämän ulkopuolelle. Ja vaikka tyttöjen ja poikien välillä esiintyy muilta osin hyvin pieniä eroja, valtaosa näistä syrjäytymisvaarassa olevista nuorista on tyttöjä.

Tulokset osoittavat niin ikään, että eri siirtymäpolkujen nuorien tilanne näyttää varsin erilaiselta vielä 23 vuoden iässä (eli vuonna 2010). Toisaalta ainakin finanssikriisin alkuvuosien jälkiä on vaikeaa havaita pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten kohdalla. Havaintojakson täydentäminen myöhempien vuosien (vuodesta 2011 eteenpäin) tiedoilla olisi kuitenkin äärimmäisen tärkeää.

Kirjallisuutta:

Asplund, R. & P. Vanhala, 2013a, *Heikosti koulutettujen nuorten polut työelämään*, Työpoliittinen Aikakauskirja 1/2013. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.

Asplund, R. & P. Vanhala, 2013b, *Nuorten työllisyydestä ja työttömyydestä hyvin vaihteleva kuva*. ETLA Muistio No 19 (18.12.2013).

Brzinsky-Fay, C., 2007, Lost in Transition? Labour Market Entry Sequences of School Leavers in Europe. *European Sociological Review*, Vol. 23, No. 4, pp. 409–422.

Brzinsky-Fay, C., 2008, Get the Balance Right: Risk and Flexibility in School-to-Work Transition Sequences. Teoksessa Ester, P., Muffels, R., Schippers, J. & Wilthagen, T.: *Innovating European Labour Markets: Dynamics and Perspectives*, pp 275–296: Cheltenham, U.K. and Northampton, Mass.: Elgar.

Myrskylä, P., 2011, *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 12/2011, Helsinki.